

SÄDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

434. LINNA RAAMATUKOGU.
T a l l i n n .

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 15.

Kolmapäeval, 15. augustil 1923.

V aastakäik.

S i s u : A. Koern: Eesti Scout rügement wabadussõjas. — Lennuasjandus Baltimaadel. — Kr: Õhulaewandus Inglismaal. — Bibliograafia. — Mõndasugust.

Eesti Scout rügement wabadussõjas.

(Järg).

Uued formeerimised.

Wabatahtlikkude wastuwõtmine ja nende organiseerimine kestis wahepääst edasi. Pääle Wiljandi olid wastuwõtjad wälja saadetud ka teistesse linnadesse — Tallinna ja Pärnu, hiljem ka Tartu. Wabatahtlikkude arw kaswas iga päewaga. Kõik wastuwõetud mehed peawad, nagu esimesedki, scout wande ära andma. Tuli juhtumisi ette, et mõned enne wande andmist tagasi astusid.

Kogumise punktiks oli Wiljandi, kus wastuwõetud rühmadesse jagati ja õppusel käisid. Kapten Henry C. Reissar pühendas ennast pääasjalikult oma wäeosa warustamise muredele. Peab ütleva, et see temal hästi korda läks, sest scoudid olid sõja esimestel päewadel igatahes teistega wõrreldes kõige paremini sõjariistade ja toidu poolest warustatud.

Formeerimise tööd riwi alal toimetas pääasjalikult I leitnant Urm. Kõik teised ohwitserid, kapten Pinka, I leitnant Pinka, II leitnant Paulmeister ja II leitnant Allik olid kahe rühmaga liinik. Kapten Reissar sõitis tihti Wiljandi ja Tallinna wahet, kus temal sõja- ja muudes ministeeriumides palju tegemist näis olewat.

Et ligem olla ministeeriumidele, ministritele, sõjawägede ülemjuhatajale, wäljamaa saadikutele, nagu kapten Reissar seda ise ütles, selleks wiis ta kõik Wiljandis kokku kogutud scoudid, staabi ja ladud jaanuarikuu kümnenda päewa*)

paiku Tallinna üle. Staap ja meeskond asusid Aia tänawale nr. 2. Tallinna jõudes algas kapten Reissar'el elaw läbikäimine ministeeriumidega, ja formeerimise töö jäi weel rohkem kui enne Wiljandis I leitnant Urm'i hoolde.

Päewakäsus nr. 20, 1919, § 7 awaldab kapten Reissar järgmist:

„Tänasest päewast pääle käib iga Scout wäeosa aunimetusel ja muul nimetusel ametlikul teel sõna „scout“ ees, nagu näituseks: scout kapten, scout sergeant jne. Scoutide aukraadid ja worm on järgmised (rügemendi päewakäsus küll alles 17. märtsil awaldatud):

Kolonel — tammeleht ühe wiienurgelise tähega krae pääl;

major — tammeleht krae pääl;

kapten — 2 kuld paela püstloodis krae pääl;

I leitnant — 1 kuld pael püstloodis krae pääl;

II leitnant — 1 kuld pael ristloodis krae pääl;
(Märkus: Paelad on 4 cm. pikad ja tulewad kanda 4 cm. krae nurgast tahapoole. Krae äärel wõib olla kitsas kuld pael).

I sergeant — kolm hõbe paela wasaku käikse pääl kolmnurga kombel, nurk allpool. Kolmanda paela nurga wahel üks nelinurk;

sergeant — kolm hõbe paela;

corporal — kaks hõbe paela;

lance-corporal — üks hõbe pael.

Scout waskmärki, ohwitseridel hõbedast, kanti alguses rinnas, pärast aga mütsi ees allpool Eesti mütsimärki.

*) Kuupäewa kohta puuduwad andmed.

20. jaanuaril andis Reissar sõjaministrile järgmise raporti, millele kirjutatud otsused temale lubasid oma wäeosa suurendada rügemendiks.

E. S. M.
Scout wäeosa Ülem
20. jaanuaril 1919 a.
Tallinnas.
Nr. 135.

W. A.
Eesti Sõjaministrile.

On au ette panna, et Scout wäeosa täiendamiseks ja isamaa kaitsejõu suurendamiseks lubatakse minule Scout wäeosa üheks rügemendiks suurendada, ausatest ja julgetest meestest, juba algatud Scout wäeosa formeerimise tingimistel ja weel järgmistel:

1) Esimene kompanii, mis juba walmis formeeritud ja suuremalt osalt tegewuses, jääb rügementi esimeseks kompaniiks „A“ tähe all, kuna järgnewad kompaniid kannawad „B, D, F, G, H, J“ jne. nimetust, rügement kannab ise Scout rügemendi nime.

2) Ajutine Walitsus annab, pääle „A“ kompanii, ülewälpidamiseks ja palgaks iga scout sõduri pääle 300 mrk., alamohwitseri ja muu ametniku pääle 450 marka ning ohwitseri pääle 900 marka kuus, mis ülespidamise ja palga raha iga kuu 5-aks scout ülemale wälja makstud saab meeste arwu järele; ning iga rügemendi hobuse pääle päewas 8 nl. kaeru, 10 nl. heinu ja 10 nl. kaerapõhku.

3) Ajutine Walitsus annab scout ülemale õiguse igast kohast toiduaineid Scout rügemendi jaoks muretseda ja osta, juba Walitsuse poolt kindlaks määratud hinnaga, missuguste toiduainete eest scout ülem omanikule raha kohe wälja maksab; ka wõib scout ülem kütisid kasutada rügemendi materjaali wedamiseks. —

Eesti Scout wäeosa ülem (allkiri).

Risti tindiga kirjutatud:

Päästaabi ülemale.

Sõjaminstri poolt pole takistusi Scout wäeosa suurendamiseks sellel tingimisel, et esimene rood 144 meest täitsa kapten Reissari ülewälpidada jääb 14. I. 19. T. Jürine.

Ääremärkus pliiatsiga kirjutatud:

Wägede Ülemjuhataja lubas mehi soomusrongide päält koguda nendel alustel, mis siin tähendatud.

21. I. 19.

K. Larka.

Nüüd wõis formeerimine täie hooga edasi kesta, sest formaalseid takistusi enam ei olnud.

„A“ kompanii kitsarööpalisele soomusrongile.

17. jaanuari hommikul saawad Karksisst tulnud scoudid Mõisakülas wähe warustust lisaks: talwemütse ja poolkasukaid. Siis asuwad nad, „A“ kompanii I ja II rühm, soomusrong nr. 2 dessant- ja kuulipildujate wagunitesse. Wagunid on kitsad. Dessantwagunis on ainult 12 magamiskohta. Tuul puhub waguni luukide wahelt läbi ja wagon on külm, isegi siis, kui ahi õõ läbi punane. Lahingu ajal tulewad luugid lahti wõtta ja siis on wagonis samuti külm nagu lageda taewa all. Magada tuleb paljaste laudade pääl. Tekkidest ja patjadest ei olnud muidugi juttugi. Siiski tundub nende rautatud seinte wahel wähe kindlam, kui maal kusagil wiletsas hurtsikus metsade wahel, mille päälegi igal silmapilgul maha wõid jätta. On ometigi kindel koht, kuhu oma asjad wõib jätta ja kus wadaduse korral ulualust wõib leida.

Järgmisel päewal, 18. jaanuaril, asus wärskest walmis saanud soomusrong esimest korda tegewusse. Waenlasest oli teada, et ta asub Ruhja ümbruses. Rongi ülesandeks oli Ruhja alew ära wõtta. Rong sõidab Ruhja alewi läheduses olewa koolimajani ja on sunnitud siia seisma jääma, sest tee on eest lõhutatud ja üks sild õhku lastud. Tee parandamine on waenlase püssi ja kuulipildujate tule all wõimata. Rongi ainukene 57 mm. suurtükk algab alewi pommitamist. Kõigepäält annab rongi komandant al. kapten Laamann käsu ühel osal scoutidel dessanti teha ja waenlast koolimaja juurest wälja lüüa. Meestel tuleb waenlase kuulide all, mis plaksudes wastu rongi soomust lõõwad, wälja minna ja üle lageda wälja tungida. Ülesanne ähwardab suurte kaotustega. Ükshaawal hüppawad mehed wagonist ja jääwad lamama raudteeäärsesse kraawi, kuni kõik wäljas. Õnneks warjab neid rong wasakul pool raudteed asuwa waenlase risttule eest, nii et nad isegi ilma ühegi kaotuseta waenlase koolimajast alewi poole taganema löid. Kuid sarnasel wäikesel salgal, neid igatahes ei olnud üle wiieteistkümmne, on täiesti mõtteta ükski edasi alewi pääle tungida, ja neil ei jäänud muud üle, kui tagasi rongi pääle tulla. Nüüd katsub al. kapten Laamann wasakul pool raudteed dessandiga uuesti õnne ja saadab sinna jällegi scoudid wälja lagedale põllule wastase tugewa risttule alla. Ülesanne näib juba alguses iga-ülele arusaajale lootuseta. Järkjooksuga lülidena ja üksikult liiguwad mehed edasi. Warsti saab dessandi juhataja II leitnant Allik raskesti haawata. Weel 2 scouti on waenlase kuulidest tabatud. Waenlane taganeb dessandi parema tiiva poole alewi sihis ja wõtab siit meie aheliku

weel ähwardawamalt risttule alla. Edasimineku on täiesti mõttetu, ja dessant kutsutakse rongile tagasi. Ka tagasitulek ei ole wastase tule all sugugi kerge. Kõige raskem on haawatute tagasitoomisega. Rong peab kõik oma kuulipildujad tükk aega tegevuses hoidma, et wastase tuld wähegi waikima sundida, mis wiimaks haawatute äratoomise võimaldab. Öhtul sõidab rong Mõisakülla tagasi ja jääb sinna teise hommikuni.

19. jaanuaril wara hommiku sõidab rong uuesti Ruhja sihis välja. Endisel kohal wõtab waenlane rongi tulega wastu. Õnneks puuduvad temal kahurid, nii et rong üsna julgelt paigal wõib püsida. Meile tuleb abiks teise weduriga ja kaubawagunitega weel „roodumehi“. Waenlane arwab teise soomusrongi tulewat ja jääb araks. Läheb korda teed parandada, ja rong wõib edasi liikuda kuni õhkulastud sillani. Väljasaadetud dessandi lahingut ei wõta waenlane enam wastu ja taganeb Ruhjast. Rong ehitab warsti uue silla, tõstab rööbastele tagasi takistuseks wastase poolt rööbastelt mahaaetud weduri ja tühja reisijate waguni ja jõuab enne õhtut Ruhja jaama. Öö Ruhjas. Haawatuid ja surnuid päewa jooksul ei ole.

20. jaanuaril jätkab rong pääletungi Walga sihis. Ilma suurema wastupaneku leidmata jõuab ta õhtuks Piksaare jaama lähedusse. Siin on aga waenlane, et soomusrongi edasilikumist takistada, 2 km. siinpool jaama silla ja raudtee ära lõhkunud ja hoiab selle koha kõwa tule all, nii et tee parandamine wõimatu. Päälegi on juba pimedaks läinud. Rong tuleb tagasi Nausküla pooljaama Öö Nauskülas.

21. jaanuaril algab pääletungimine uuesti. Kuni lõhutud sillani jõuab rong waenlasele tähele panemata. Asutakse tee parandamisele, kuid nüüd on wastane meid tähele pannud ja awab parandajate päale püssi ja kuulipildujate tule. Edaspidine töö on wõimatu, ja selge on, et rong kaugemale sõita ei saa. Jääb ainult üle dessant välja saata ja waenlane taganema lüüa, et tee parandamist võimaldada. Wastase jõud on teadmata, kuid igatahes peawad nad, kuni Piksaareni kokkusurutud, küllalt suured olema, et meie omadest arwu poolest mitu korda üle olla. Välja saadetakse kõik scoutid. Üks osa scout (junkur) Ingermann'i juhatusel asub wasakule poole raudteed ja lööb kõigepäält waenlase lõhutud silla juurest eemale ja liigub pikkamisi edasi, alaliselt wastasega tulewahetuses olles. Teine osa paremal pool raudteed, umbes 20 scouti kapten Pinka juhatusel (siin on ka weel 1 leit-

nant Pinka ja rongi ohwitseridest lipnik Kiiswer kaasas) ligineb metsa mööda kuni Piksaare jaamani. Metsa lõpeb sammu nelisada waksalist. Metsa serwast on wastase liikumine waksali hoonete wahel selgesti näha. Teda näib õige palju olewat ja temal on wäga hää end warjata raudtee tammi taga. Ka on temal metsa poole mõned kuulipildujad. Kuid kapten Pinka ei mõtle kaudu, käsutab omad mehed rünnakule ja hüppab esimesena hurraa hüüdes metsast välja. Joostes antakse tuld. Kapten Pinka, leitnant Pinka ja mõned külmawerelisemad mehed jääwad laskmiseks seisma ja sihiwad rahulikult. On näha, kuidas iga nende poolt märgiks wõetud waenlane kukub. Wastase kaks kuulipildujat ragisewad meile wastu. Õnneks on aga meie wasaku tiiva wastu olewa waenlase kuulipilduja mehed kohe tabatud ja nii pääseb see tiiw vähemate kaotustega. Paremal tiival läheb halwemini. Siin langewad mitmed. Automaatpüssi mees langeb, kuid naaber haarab automaatpüssi ja laseb edasi. Parem tiiw jääb eesolewa tühja heinaküüni taha wähe peatama. Waenlase pataljoni ülem (et ta see oli, selgus pärast tema taskust leitud dokumentidest) märkab seda ja näeb, et meid üldse nii naeruwäärt wähe on, ja katsub korratusse sattunud mehi tagasi saata, selleks isegi mõnda oma taganewat meest rewolwriga maha lastes. Kuid ta langeb warsti meie kuulist tabatuna. Nüüd ei ole waenlasel peatust. Ta põgeneb üle välja metsa, püsse ja seljakotte maha loopides, ja rongi päale, mis waksalist ära sõitma hakkab. Siin saawad neist lahtistel platwormidel hunnikus koos olles ja wagunite treppidel paljud surma ja haawata. Silmapilk on waenlase kuulipildujad, mis ta rutuga põgenedes täiesti terwelt maha jätanud, ümber pöördud ja lasewad temale enesele järele. Kui waenlane juba kadunud, tuuakse surnud ja haawatud waksali hoonesse. Neid on meil 20 meest kokku seitse, kolm langenut, neli haawatut (üks langenutest, lipnik Kiiswer, mitte scout). Waenlase haawatud seotakse ka korralikult ja kuulatakse üle, surnud otsitakse läbi ja jäetakse maha. Kogutakse saaki. Seda on kokku palju: wiis Maxim kuulipildujat (üks leiti järgmisel päewal metsast), üle 30 laetud kuulipilduja lindi, hulk püsse ja padrunid, mitu wagunit ja muud. Warsti jõuab ka wasakule poole raudteed väljasaadetud salk waksali järele.

Mahajäänud waenlase dokumentidest selgus, et waenlasel oli mõisas olnud 64 meest jalgwäelasi (9-nda Nowgorodi rügemendi 3-dast kompaniist) ja umbes 80 ratsanikku. Samal päewal sai waenlane toetust 200 ratsanikku ja 180 jalgwäelast

(3. kompanii 45-dast rügemendist). Tulnud toetus oli lahingu algul parajasti väljalaadimisel. Nii oli waenlasel ligikaudu 250 meest jalgwäge ja 230 meest ratsawäge, keda 20 scouti rünnakuga kabuhirmus põgenema löid. Muidugi ei wõi ka arwesse wõtmata jätta, et wastane teadis meil soomusrongi olewat, kuna temal ühtegi kahurit ei olnud. Nagu ime on sündinud, tunneb siiski igäüks. Kui nii edasi läheb, kui kõik nende scoutide sarnaselt wõitlewad, siis ei ole meile enam ükski wastane kardetaw.

Widewikuks on sild parandatud ja rong wõib jaama sisse sõita. Siin on waenlasel telefoni ühendus terweks jäänud ja kõik tema kõned ja korraldused on kuulda. Saame teada, et terwe waenlase pataljon häwitatud. See on pääle kaotuste kõik metsadesse laiali jooksnud ja selle uuestikogumine wõtab igatahes palju aega. On kuulda, et ühele eskadronile käsk antakse Piksaare jaama pääle tungida. Ootame kallaletungi, aga see jääb tulemata. Wastane arwatawasti ei täida enam käsku. Nüüd sõidab rong edasi. Kuid saab ainult 3 kilomeetrit liikuda, kus tee eest jällegi ära lõhutud. Et juba pime on, sõidab rong tagasi Piksaare jaama. Siin wahetab I scoutide rühma päralejõudnud III rühm.

I rühm wõib kapten Reissari korraldusel puhkusele sõita.

Marienburgi operatsioon.

Operatsiooni algus. Koiküla jaama ja mõisa waldamine.

Marienburgi operatsioonist kirjutatakse kitsaröopalise soomusrongide kroonikas:

„Marienburgi operatsiooni sihiks ei olnud püsiwate positsioonide waldamine, waid ta pidi moraalselt waenlase pääle mõjuma, wiimase wägedes paanikat sünnitades. Meie wõitlusjoon oli siis weel Walga külje all: laiaröopalisel raudteel Stakelni jaamast algades, kitsaröopalisel ainult kümme-kond wersta Walgast (Kaagwere pool-jaam, 9 kilomeetrit Walgast, oli kitsaröopalise soomusrongide all). Waenlane asus Koiküla jaamas ja ümbruskonnas, edasi Mustajõe sillal, siis Uue-Laitseni. Meie liin idapool läks üle Mõniste, Wastse-Roosa, Opekalni, Wana-Laitseni ja Panikowitsi. Arusaadaw, et sarnasel wäerinna seisukorral, kus waenlane kohati ainult kümme-kond kilomeetrit Walgast oli, ei wõinud juttugi olla jäädawast Marienburgi waldamisest, mis üle 75 kilomeetri Walgast kagu pool. Päälegi olid jõud selleks liig wäikesed, et waenlast lõuna pool Walga olewaist metsadest ja soodest wälja lüüa. Marienburgi waldamine, kus selja-

tagune lääne poolt nõrkade jõududega kaitstud (3. rügement Stakelni, Gailiti, Siile, Bekka liinil), suuremalt jaolt aga täitsa kaitseta, oli julge ettewõte, ja ainult julguse ning agaruse tõttu, mis waenlasele wõimalust ei annud esimese löögi kokkumisest toibuda, läks ta korda“.

Marienburgi waldamise operatsioonis etendas Kalmi „Põhja Poegade“ rügemendi I pataljon päämist osa*). Kindral Wetzleri direktiivi järele lõuna wäerinnale, 11. weebruarist 1919 a., pidi soomlaste pataljon ühe kitsaröopalise soomusrongi toetusel liikuma Walk-Marienburgi raudtee ja maantee suunas, waldama Hopa jaama ja kaitsma teid Adsel-Koikülast kuni Uue-Laitseni. Teised soomusrongid pidid toimima kapten Irwe (tol ajal kõigi soomusrongide ülem) ja kapten Peters'i (kitsaröopaliste soomusrongide ülem) äranägemise järele. Kuid oberst Kalmi enese algatusel küünib operatsioon kuni Marienburgini.

Juba 9. weebruaril läksid kitsaröopalise soomusrongilt nr. 2 scoudid leitnant Pinka juhatusel luure otstarbel paremalt poolt raudteed Koiküla jaama pääle. Tulewahetus kestis ligi kaks tundi. Waenlase batarei, mis Koiwa jõe taga asus, pommitas soomusrongi. Waenlasel oli häa seisukoht ja scoutel oleks tulnud ligi 1000 sammu üle lageda heinamaa liikuda. See-pärast toob leitnant Pinka scoudid tagasi rongile. Tulewahetuses sai haawata 1 scout.

Järgmisel päewal liigub scoutide „A“ kompanii I rühm endist teed paremalt poolt raudteed Koiküla jaama pääle, kuna teine osa scoute liigub wasakult poolt raudteed Adsel-Koiküla mõisa pääle. Seekord jätab waenlane mõisa ilma lahinguta meile. Öö asuwad scoudid leitnant Pinka juhatusel Adsel-Koiküla mõisa lossis. Maja on külm ja pime, nii külm, et wäsinud scoudid isegi uinuda ei saa, kamin ei suuda suuri ruume soojendada. Walwetõke asub Koiküla jaamas.

11. weebruaril õhtupoole kutsutakse scoudid tagasi rongile.

12. weebruaril wõeti ette kapten Peters'i käsul luurkäik soomusrongide nr. 2 ja nr. 3 poolt Koiküla jaama. Ülesandeks oli teateid mursetseda waenlase asupaiga ja wõimalikult arwu kohta. Demonstratiiwses lahingus waenlase vastu Koiküla mõisa ja jaama pääle selgus, et waenlane tarwitas kolme kuulipildujat. Kahureid olnud waenlasel alamkapten Laamanni arwamise järele üks 48^{mm} patarei. Waenlase arwu

*) Waata Wilho Helanen, Suomalaiset wiron wa-paussodassa, lhk. 421—507.

kohta teateid ei saadud. Rahuliku ja korraliku tule järele arwab alamkapten Laamann, et waenlasel oli rongide jõududega wõrreldes ülekaal. Waenlasel olid Koikülas hääd seisukohad, nii et jaamale liginew dessant risttule alla wõeti. Dessandist sai lahingus üks mees haawata. 13. ja 14. weebruar tarwitati üldiseks orienteerimiseks.

14. weebruaril sõitis K. R. soomusrong kapten Engmann'i juhatusel eellinile ja saatis dessandi (scoudid) Piiri kõrtsi piirama, mis kilomeetrit 4 Koiküla jaamast edela pool. Umbes kell üks wahetas tulnud rong nr. 3 siin seiswa soomusrongi nr. 2.

Soomusrongilt nr. 3 saadetud scoutide ülesanne oli taganewat waenlast wastu wõtta, keda pidi Kalmi „Põhja Poegade“ I pataljon Koikülast wälja lööma. Soomlased liikusid kirdest Kiwito

ja Ahero järwe wahelt ja pöörasid Ahero järwe juures läände Koiküla mõisa ja jaama päale. Lahing algas 15. weebruaril kell 8,15 soomlaste patarei tuleandmisega, mis asus Kiwito järwe taga. Soomlaste päaletung oli hoogne, waenlane taganes warsti korratuses ja sattus Wolmari teel siin ootawate scoutide tule alla. Waenlase kaotused olid mahajäänud surnutena umbes 20 meest. Scoutel kaotusi ei olnud, soomlastel üks langenu ja mõned haawatud, kellest 2 hiljem haawadesse surid. Kell 9 wõtsid scoudid Koiküla jaama oma alla. Saagiks said kaks kuulipildujat.

Järgmisel päewal, 16. weebruaril, sõitis soomusrong nr. 2 Taiwola jaama, mis juba soomlaste poolt ära wõetud, nii et scoutel siin waenlasega kokkupõrkamist ei olnud. Ainult luurajatel oli wäike tulewahetus Taiwola mõisa juures.

(Järgneb). A. Koern.

Lennuasjandus Baltimaadel.

Selle päälkirja all toob prantsuse lennuasjanduse kuukiri L'Aéronautique oma k. a. juuli numbris ülewaate lennuasjanduse kohta Eestis, Lätis ja Leedus. Nende kolme riigi kohta on sääl järgmist öeldud.

Lennuasjandus Eestis.

Eesti lennuvägi, mille ülem kapten Steinberg, on korraldatud spetsiaal „pataljoni“ ulatuses. Tas on 25 inglise, saksa ja prantsuse süsteemi lennukit ja rohkem kui 20 wäljaõppinud lendurit ning umbes 15 waatlejat. Tehniline õpetamine seisab inglise leitnant Emery käes. On moodustatud esimene merelennuwäe grupp, mis 12 uuest Short'i tüüpi weelennukist koos seisab.

Õhuühenduse selts Aeronaut, mis riigi poolt toetust saab, tarwitab 9 Sablatnig'i süsteemi lennukit, millest 6 on Tallinnas Dwigateli töökodades ehitatud. Nende aparaatide muutmise mobilisatsiooni korral sõjalennukiteks on juba läbi uuritud ja otsustatud.

Eesti lennuväe eelarwe 1923 a. kohta ulatab 43 miljoni Eesti margani ehk umbes 2 miljoni franki. Wististi wõetakse 1924—1926 a. perioodi jaoks tarwitusele täielik ja ühtlane programm. See nõuaks 382 miljoni marka krediiti.

Lennuasjandus Lätis.

Läti „lennuwäe grupp“ moodustab osa tehnilisest diwiisist Riias. Ta jõud on Eesti jõududega ligemalt ühesuurused: 30 lennukit, umbes 15 len-

durit. Programmis on ette nähtud 3 kaheksast maaaparaadist koosseiswat rühma, mis Riias, Dwinskis ja Reshitas asuwad, ning üks mere lennuwäe rühm, mille asukohaks Libaw. Aparaadid on wäga mitmet süsteemi. Kõige uuema ehitusega on neist 8 Itaalia S. W. A. Õhuasjanduse tehniline eelarwe ei saa wististi suuri muudatusi wõimaldama. Eesti lennuasjandusel on oma töökojad, Lätis puudub aga kohalik lennuasjanduse tööstus.

Õhujõudude ülemaks on kolonel Baschko, erdine wene lennuwäelane, kes hää lendur ja organisaator. Tema abiliste hulgast tuleks nimetada leitnant Priepiti, kellega prantsuse lennuwäelastel wõimalik oli tuttawaks saada 1917 a. meie frondil, kus ta Tihonrawofi saatkonnast osa wõttis

Era lennuasjandus puudub Lätis, vähemalt pole ühing Aero-Lat, mille loomisest teatatud, mingisugust tegevust ilmutanud ega oma programmi teada annud. Meemeli ja Riia waheline ühendus on saksa etewõtte käes. Riia-Tallinna liinil ühenduse pidamine on Eesti seltsi Aeronauti ülesanne.

Lennuasjandus Leedus

Üks õppeeskadrill, juhataja major Senatorski; kaks lennuwäe üksust, esimene jaht, teine waatlus-lennukitest koosnew, esimesel on ülemaks leitnant Schonberg, teisel leitnant

Dobkewitsh; park insener Blumthal'i juhatusel; ostude teenistus insener Lieth'i kätte antud — niisugune on Leedu lennuasjandus üldjoontes, mille ülemaks kindral Kraftzewitsh, wanasti wene ohwitser, kes tubli lendur.

Materjaalse koosseisu moodustawad umbes 50 lennukit, millest 30 teenistuses. Need on kõik saksa lennukid, mis 1919 a. kindral Niessele'i komisjoni käsul Saksamaa poolt Leedule üle anti. Lendureid on 30, waatlejaid 20. Tuleb tähendada, et jaht- ja waatluslennukite eskadrilides iga aparadi kohta 4 mehaanikut on mää-

ratud, õppeeskadrillis aga, kus aparatide korashoidmine õpilaste kohuseks, üksainuke.

Lennuasjanduse tööstus puudub Leedus, kuid on olemas mõned hääd tehnikud, nende hulgas leitnant Dobkewitsh, spordi monoplaani looja, mis Kownos ehitatud ja mis juba läbi proowitud.

Leedu, kel kaubanduslisteks otstarweteks lennujõud puuduwad, on püüdnud hoolega saksa ja saksa-wene õhuühendust kasutada. Nii on ta Deruluft'ilt nõudnud, et Kowno jääks Königsberg-Moskwa liinil wahejaamaks, ja tal on sellest kasu olnud.

Õhulaewandus Inglismaal.

(Inglise ajakirjanduse andmetel).

Nagu ajakirjanduse teadetest tuttaw, tahab Inglismaa Indiaga ja Austraaliaga ühendust õhulaewade abil sisse seada. Ettetõte oleks era alusel, kuid saaks riigi poolt laialdast toetust. Esialgul kahtles walitsus, kas nimetatud õhuühendus on seewõrra tähtis, et maksab ta pääle suuri summasid kulutada. Wiimasel ajal on õhulaewade sõjaline tähtsus wähenenud. Kuni Jutlandi oli sakslastel õhulaewadest suur kasu, kuid sõja lõpu poole omandas lennuk ikka suurema ja suurema tähtsuse, ning kui selgus, et igal lahingulaewade eskaadriil lennukite laewad kaasas wõiwad olla, oli õhulaewa kui wõitlusabinõu saatus otsustatud. Kuid reisijate ja posti wedamise wahendina wõib õhulaewal weel suur tulewik olla.

Õhulaewanduse arenemist takistab weel üks teine põhjus. Senini on õhulaewadega sagedasti õnnetused juhtunud. Kuid sisemisi gaasiruumi plahwatamatu gaasi kihiga ümbritsedes wäheneb õnnetuste hädahoht.

Weel tekkis kahtlus, kas ettetõte kaubandusliselt nii tähtis on, et enda ära tasub. Prantsusmaa õhuühendused lennukite abil on näidanud, et lühematel kaugustel (näiteks Pariisi ja Londoni wahel) ärimehed wähe õhuühenduse tarwitamise pääle mõtlewad, kuid kus maa kaugem, nagu näiteks Põhja-Aafrika ja Pariisi wahel, sääl õhuühendus endale tarwitamist leiab. See lubab järeldada, et ka õhuühendus Inglismaa, India ja Austraalia wahel küllaldast tarwitamist leiab.

Selts, kes ettetõtte eesotsas seisab, ehitab kõigepäält 5.000.000-kubikjala mahutusega õhulaewa, mis 130 kuni 150 reisijat ja 10 tonni

kaupu kaasa wõib wõtta. Seks asutab selts esialgul 400.000 naelsterlingilise kapitaali, millest 200.000 kohe algul kokku pannakse, kuna walitsus 400.000 naelsterl. laenu näol annab, mis edaspididest tuludest tagasi maksetakse.

Arwatakse, et esimese õhulaewa wõib 18 kuuga walms ehitada, kuna järgmiste ehitamine kõigest neli kuud aega wõtaks. Kolm laewa teeks reise iga nädal, kuus aga iga nädala tagant. Sõiduraha oleks 70 ja 80 naela wahel.

Esitatud õhulaewa plaanidest wäärib kõige rohkem tähelepanu commander Denniston Burney' oma. Selle plaani järgi mahutaks laew 5.000.000 kubikjalga gaasi, kiirus oleks tal 80 miili tunnis, ning kannaks 200 reisijat. Petrooleumi laewal ei oleks, sest warem on petrooleum sagedasti tule tekkimiseks põhjust annud. Mootorid käiksid keroseni ja wesiniku kombinatsiooni abil. Et tule eest kindel olla, ümbritsetakse gaasiruumid süttimatu gaasiga.

Esimese laewa ehitamisel tarwitatakse sakslaste abi ja kogemusi, kuid laew ise ehitatakse Inglismaal.

Loodetawasti teewad õhulaewad, kiirusega 80 miili tunnis, reisi Indiasse kolme, Austraaliasse seitsme päewaga. Kuid wahepääl on peatused soowitawad, näiteks Kairos, kus reisijate huwides wähemalt pool päewa tuleks peatuda.

Reisikulud nii esimeses kui ka teises klassis saawad igatahes madalamad olema kui postilae-wadel. Maks kirja päält Indiasse tuleks umbes 1¹/₂ pensi, kuid igatahes mitte rohkem kui 2¹/₂ pensi.

Kr.

Bibliograafia.

Soomusrongide diiis wabadussõjas I. Kokku seadnud Soomusrongide Brigaadi ajaloo Komitee korraldusel Ed. Laaman. A.S. „Ühiselu“ kirjastus, Tallinnas.

Wabadussõja kohta on juba nii mõnigi raamat ilmunud. Kõigil neil on mõned ühised iseloomustawad jooned. Ükski neist ei käsita sõda terwikus, vaid ainult mõne üksiku wäeosa tegewust wõi sõja üksikut järku. Nad ei püüa üksikute faktide ja nähtuste wahel sidet leida, nende põhjusi uurida, järeldusi teha, vaid lepiwad sellega, et sündmused nii, nagu nad mälestuses on püsinud wõi andmete põhjal oletatawad, edasi annawad. Need tööd on rohkem korraldatud ja järjestatud materjaal ise kui materjaali põhjal loodud iseseiswad teosed. Sellepärast on ka raske nende iseseiswast wäärtusest rääkida. Wiimane oleneb sellest, kuiwõrra kokkuseadjad on suutnud tarwitada olewate andmete keskel orienteeruda, enam tähtsat vähem tähtsamast eraldada, ainult seda, mis oluline ja iseloomustaw, edasi anda.

Sama wõib ka „Soomusrongide diiis wabadussõjas“ esimese jao kohta öelda. Ka eessõna ütleb, et „töö pole sõjaajalooline ega strateegiline uurimus, vaid laiemale lugejaskonnale määratud kokkuwõte wäeosade tegewusest“. Wiimase wäitega — et töö kokkuwõte — on raske leppida. Otse selle wastu kannab töö „mosaiigi“ iseloomu, see tähendab, on üksikuist juhtumistest, mille wahel side tihtigi katkeb, kildudena kokku pandud. Kuid kilde on seks liig wähe, et neist pildi kokku saaks seada. Wiimase oleks pidanud kokkuseadja ise joonistama. Eriti on see raamatu esimese poole kohta maksew. Nagu teada ja nagu ka eessõnas öeldud, oli sõja algul kõik korraldus weel lonkaw, kirjalikku dokumentaalset materjaali on sellest ajast wähe jäänud, paljud aga, kes suusõnalisi teateid oleksid wõinud muretseda, said surma. Materjaali puuduse pärast on siis ka kasutatud, mis kasutada wõimalik, tihti ilma arwesse wõtmata, kas see, mis edasi antud, tegeliku tähtsusega on wõi mitte. Selle tagajärjel on töö üksikute episoodide ja juhtumiste kirjelduste poolest rikas, kuna üldine

pilt aga ikkagi tumedaks jääb. Raske on mõne juhtumise edasiandmise läbi üldist suuremat kujutust luua. Seks peab autor ise jooned tõmbama. Mõne üksiku juhtumuse kirjeldus wõib ainult illustratsiooniks olla.

Õeldu on pääasjalikult raamatu esimese poole kohta maksew. Raamatu teisel poolel, Tartu wõtmisega alates, tundub töö tihendatuna. Kõik, mis tähtsusega, on wälja jäetud, ainult see, mis olulisem, edasi antud. Töös tundub sisemine ühtlus. Wististi oli kokkuseadjail kirjeldatava ajajärgu kohta juba rohkem materjaali kasutada, nii et wõimalik oli walida.

Ebaühtlus annab end ka töö wormis tunda. Algupoole tarwitatakse wahel jutustades kerget tooni. Selleks paar näidet.

„Mehed, kellest mõned oma elus waewalt paar pauku lasknud, proowisid oma püsse ja automaate, kas teewad häält“.

„Punastega oli ainult harwa wäikesed kokkupõrked. Neist leiti kõige sagedam ainult öökorterisse mahajäetud suuri Astrahani heeringa päid, täisid ja wärsket enamlaste kihutuskirjandust; wahel ka praetud kartulisi ja muud suupistet“.

Iseenesest pole selles ju midagi halba, kuid kerge toon wõib tõsist meeleolu rikkuda. Lugejas tekib tunne, nagu oleks sõjal rohkem ta wälist romantilist külge nähtud, sõja tõsine olemus aga kirjeldaja eest warjule jäänud. Sõda on liig tõsine nähtus ja nõuab ka tõsist kirjelduswiisi, kui tahetakse, et nähtuse ja selle kujutuse wahel wastolu ei tekiks. Ka wiimane puudus tuleb sagedamini töö esimeses pooles ette. Lõpu poole on tööl igalpool tõsine, sisule wastaw toon.

Muidugi on üheks põhjuseks, et töö weidi ebaühtlasena tundub, asjaolu, et materjaal paljudest kätest on saadud, kokkuseadja temaga omalt poolt aga ettewaatlikult, wähe muudatusi tehes ümber on käinud. Kuid teisest küljest on see jälle suureks paremuseks. Nii hoiawad andmed nende esialgse wärskuse alal ja raamatut wõib edaspidiste tööde ja uurimuste jaoks wäärtusliku allikana tarwitada.

Kr.

Mõndasugust.

Reserwohwtseride lendurite õppused Inglismaal. Inglismaal korraldatakse reserwohwtseridele lendurite lendamise kursused. Seks jagati maa nelja ringkonda, kus igas ühes kool avatakse. Koolide asutajateks on lennuasjanduse seltsid ja ettevõtted. Nii asutati Londoni ringkonna jaoks kool de Havilland Aircraft Co. poolt. Järgnevad andmed käivad nimetatud kooli kohta.

Õpilaste arv on kooli kohta käesoleval aastal 80 pääle kindlaks määratud. Kursused kannavad niinimetatud „wärskenduskursuste“ iseloomu. Nende eesmärk on ohwtseridele, kes juba lennata oskavad, kuid kel võimalus on puudunud tükil ajal sellega tegemist teha, harjutamist ja praktikat võimaldada. Õpilasteks on enamasti ohwtserid, kes oma teistuse aja lennuväes ära on teeninud ja reserwi läinud. Kuid on ka mõned lendurid eraisikud, kes warem lennuväes pole teeninud.

„Wärskenduskursused“ pannakse kaht tüüpi masinail toime. Esimene on „Avro“ 504 K., kuid varustatud Renault 80 H. P. mootoriga. Teine on D. H. 9, varustatud 230 H. P. Siddeley „Puma“ mootoriga.

Esialgu lendavad õpilased, et õhus wiibimisega, masina juhtimisega ja aerodroomiga omaneda Avro'l kontrolli all. Hiljem, kui õpilane lendamise ja juba küllalt omanenud, harjutab ta õhkutõusmist, maandumist ja lendamist üksinda. Sellega lõpeb esimene järk. Järgmine harjutus on kahekesi D. H. 9 pääl. Suurem kiirus, eriti aga suurem maandumise kiirus ühes suuremajoolise mootoriga eraldab wiimast Avro'st, ning harilikult tuleb õpilasel tükk aega töötada, enne kui talle lubatakse üksinda lennata. Wiimane oleks ühtlasi ka siis lõpuliikuks harjutuseks. Sel on eesmärgiks mitte niipalju õpilast lennuki üle walitsema kuj modernni lennuki ehitust ja mehhanisme igakülgsest tundma õpetada.

(Flight).

Katsed pommidega Ameerika Ühisriikides. Hiljuti pandi toime katsed kõige suurema pommiga, mis kunagi on olnud. Ta kaalus 4300 n. ning oli 13 $\frac{1}{3}$ jalga kõrge. Handley Page lennukil wiidi ta üle 4000 jala kõrgusele, kust ta laialdasele lagedale alla lasti. Ameerika ametlikkude teadete järele kaewas ta maa sisse sarnase augu, kuhu terve maja oleks wõinud mahtuda. Tekkinud kraateri läbimõõt oli keskmiselt 64 jalga, sügawus 20 jalga, mullawall kraateri äärel 5 jalga kõrge.

Üldse kaewas pomm rohkem kui 1000 kubikjardi maad wälja. Maapangad paiskusid üle 1000 jala kõrgusele õhku, ning plahwatus heitis lennuki 20 jalga õhus edasi, kuigi juht, niipea kui pomm pillatud, kõrgemale tõusma ja plahwatuse tsentrumist eemale hakkas lendama.

Pomm ehitati Ordnance Department (suurtükiwäe ja laskewarustuse walituse) poolt joonestuste põhjal, mida 2000-naelaliste pommide walmistamiseks tarwitati, milledega laewade pommitamise katseid toimetati. Kui sarnane pomm maha langedes lõhkeb, tekitab ta rohkem kui ühe miililise raadiusega ulatusel hirmsat kahju.

(The Manchester Guardian Weekly).

Katsed torpeedolennukitega Ameerika Ühendatud Riikides. Kolme aasta jooksul on Ühendatud Riikide merilennuwäel suured krediidid tarwitada olnud, mis

wõimaldas häädes tingimustes katsete toimepanemist. Õhust pommitamise üle on juba warem kirjutatud. Nüüd toob „L'Aéronautique“ Ühendatud Riikide merewäe admiral M o f f e t t'i poolt saadud andmete põhjal teated torpeedolennukitega toime pandud katsete kohta. Kolmet soomuslaewast — North-Dakota, Wyoming, Arkansas — koosnewat diwisjoni, mil tosin luurelennukid ja üks õhulaew kaitseks kaasas, atakeeriti 18 lennuki poolt, mis Whitehead 450 m/m. torpeedodega warustatud. Kuna ristlajad, et torpeedolennukid maha jätta, täie kiirusega manöwerdasid, siis jagunesid lennukid kahte ossa ning atakeerisid diwisjoni mõlemalt küljelt. 17-st wäljalastud torpeedost tabasid Arkansas't 9. Iim ja meri olid katsete jaoks wäga soodsad. Need katsed näitawad, et torpeedolennukite taktiline tarwitamine teostamist on leidnud. Samuti wõib järeldada, et ka tehniline probleem rahuloldawalt on lahendatud.

Wene punase armee suurus. Punase armee jõude wõib 700.000 mehe ümber lugeda, mis järgmiselt jaotatud:

Mitte reguläär formatsioone: 155.000; jalgwäge: 280.000; ratsawäge: 60.000; tehnilisi wäeosi: 75.000; piiriwalwe ja riigi poliitilise direktsiooni rügemente: 50.000; sisewägesid: 60.000. Kokku: 710.000.

(Times).

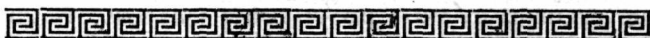
Itaalia. Itaalia sõjawäes on loodud gaasiwägede teenistus alustel, mis wastawad Ameerika Ühendatud Riikide gaasiwägede teenistuse omadele. Gaasiwägede teenistusse kuulub 200 ohwtseri ning wastaw hulk sõdureid ja eraisikuid eriteadlasi. (Army and Navy Journal).

Austria 1923 a. sõjaline eelarwe. Sõjaasjanduse otsarweteks on 1923 a. eelarwes 661 miljardi krooni ette nähtud, mis järgmiselt jaotatud:

Elaw koosseis: 429 miljardi (65%); materjaalne koosseis: 232 miljardi (35%); wiimane jaguneb: rakmed ja riidewarustus — 162 miljardi; materjaalid — 52,3 miljardi; sõjariistad ja laskemoon — 17,7 miljardi.

(Revue d'Infanterie).

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi kolonel N. Reek
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.

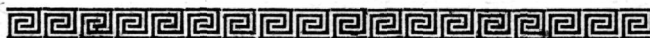
Ilmus trükist „Sõduri“ kirjastusel

D. Lebedew:

Gaasiasjandus sõjas.

Hind 50 marka.

Saada „Sõduri“ toimetusest, W. Batarei 10.

Sõjawäe trükikoda, Tallinn, Rütli t. 13.